

Warszawa, 21 listopada 2017 r.

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotycząca możliwości ustalania z klientem wysokości wynagrodzenia przysługującego radcy prawnemu

I. PRZEDMIOT OPINII

Przedmiotem niniejszej opinii prawnej sporządzonej na zlecenie Kierownika Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, jest ustalenie czy:

1. radca prawny może ustalić w umowie z klientem stawkę niższą niż stawka minimalna wynikająca z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości pomimo braku przesłanek do takiego postępowania, a jeżeli nie może w ten sposób ustalić wynagrodzenia – to czy takie działanie może stanowić delikt dyscyplinarny;
2. czy przesłanką usprawiedliwiającą takie ukształtowanie wynagrodzenia radcy prawnego, jest pozostawanie z klientem w stosunku stałego zlecenia obsługi prawnej i pobieranie z tego tytułu wynagrodzenia ryczałtowego nie obejmującego jednak wynagrodzenia z tytułu zastępstwa procesowego lub egzekucyjnego.

II. PODSTAWA PRAWNA

Przedmiotowa opinia prawna została sporządzona na podstawie następujących aktów prawnych:

1. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U.2017.1870);
2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2015.1804);
3. Kodeks Etyki Radcy Prawnego.

III. ANALIZA PRAWNA

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych w art. 22⁵ § 1 określa zasady ustalania wynagrodzenia radcy prawnego z klientem. Zgodnie z przywołanym przepisem opłaty za czynności radców prawnych wykonujących zawód w kancelariach radców prawnych lub w spółkach, o których mowa w art. 8 ust. 1, oraz zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej ustala umowa z klientem.

Pomimo tego, że umowa o świadczenie pomocy prawnej między radcą prawnym a klientem ma charakter zobowiązaniowy i postanowienia takiej umowy podlegają zasadzie swobody umów a więc swobodnej woli stron danego stosunku prawnego, to nie oznacza, że jednocześnie pozostawiona jest stronom takiej umowy zupełna dowolność w kształtowaniu zapisów takiej umowy, w szczególności w zakresie ustalenia wysokości wynagrodzenia i jego płatności. Ograniczeniem w zakresie ustalania z klientem wysokości wynagrodzenia radcy są zarówno zasady etyczne obowiązujące radców prawnych jak i przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości określającego minimalne stawki opłat za czynności radców prawnych.

Przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego doprecyzowują zasady ustalania wynagrodzenia radcy prawnego z klientem i określają kryteria jakimi należy się kierować przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia. Przede wszystkim, zgodnie z art. 36 § 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wysokość wynagrodzenia lub sposób jego ustalenia powinny zostać uzgodnione z klientem przed przystąpieniem do świadczenia pomocy prawnej. Natomiast art. 36 § 2 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wskazuje, że wysokość honorarium powinna zostać ustalana z uwzględnieniem koniecznego nakładu pracy, wymaganej specjalistycznej wiedzy, umiejętności i odpowiedniego doświadczenia, stopnia trudności i złożoności sprawy, jej precedensowego bądź nietypowego charakteru, miejsca i terminu świadczenia usługi lub innych szczególnych warunków wymaganych przez klienta, znaczenia sprawy dla klienta, odpowiedzialności wiążącej się z prowadzeniem sprawy, utraty lub ograniczenia możliwości pozyskania innych klientów oraz rodzaju więzi z klientem.

W świetle powyższego przepisu Kodeksu Etyki Radcy Prawnego nie ma wątpliwości, że sprzeczne z zasadami etyki radcy prawnego jest określanie wynagrodzenia radcy prawnego wbrew ustalonym kryteriom, przede wszystkim chodzi o wynagrodzenie na poziomie rażąco nieadekwatnym i odnosi się to zarówno do górnej jak i dolnej jego wysokości. Zarówno bowiem może być rażąco nieadekwatne wynagrodzenie, które jest zbyt niskie jak i zbyt wygórowane.

Nie ma wątpliwości, że rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych limituje dolną granicę wynagrodzenia należnego za prowadzenie spraw przed organami wymiaru sprawiedliwości.

Między innymi świadczy o tym to, że kwestia minimalnych stawek za czynności radców prawnych i odesłanie do przepisów wykonawczych w tym zakresie została uregulowana w art. 22⁵ § 2 i 3 ustawy o radcach prawnych, a więc w tym samym artykule, który dotyczy umowy między radcą prawnym a klientem. Poza tym, art. 22⁵ ustawy o radcach prawnych został zatytułowany „Umowa z klientem; opłaty i stawki minimalne za czynności radców prawnych”. Sposób uregulowania świadczy o tym, że należy odczytać łącznie te przepisy, a więc przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia radcy prawnego należy brać pod uwagę przewidziane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości minimalne stawki wynagrodzenia.

W związku z tym, że przywołane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określa minimalne stawki za czynności radcy prawnego to regułą jest, że umówione pomiędzy radcą prawnym a klientem wynagrodzenie nie powinno być niższe niż stawka minimalna ustalona w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Orzecznictwo jednoznacznie wskazuje, że ustawodawca określając wysokość stawek minimalnych wynagrodzenia profesjonalnych pełnomocników za poszczególne czynności lub za udział w postępowaniach rozważył i uwzględnił wszelkie okoliczności charakterystyczne dla danego typu spraw. Tym samym w stawkach minimalnych odzwierciedlona została swoista wycena koniecznego nakładu pracy pełnomocnika

związana ze specyfiką określonego rodzaju postępowań (postanowienie SN z dnia 24.10.2012 r., III CZ 57/12).

Art. 22⁵ § 2 i 3 ustawy o radcach prawnych wskazuje, bowiem, że Minister Sprawiedliwości określa te minimalne stawki za czynności radców prawnych, mając na względzie rodzaj i zawłość sprawy oraz wymagany nakład pracy radcy prawnego. Ponadto, nie bez znaczenia jest to, że procedura określenia minimalnych stawek w rozporządzeniu obejmuje także zasięgnięcie opinii Krajowej Rady Radców Prawnych. Stawki minimalne określają zatem, z uwzględnieniem także kryteriów ustalenia wysokości wynagrodzenia z art. 36 § 2 Kodeksu Etyki Radcy prawnego, najniższy poziom wynagrodzenia jaki powinien uzyskać radca pracy za określoną czynność. Wobec tego, że rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości określa minimalne wynagrodzenie, to radca prawny nie powinien w umowie z klientem ustalić niższej stawki wynagrodzenia niż stawka minimalna wynikająca z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości.

Mając na względzie fakt, że stawki minimalne z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości nie zostały ustalone racjonalnie i z uwzględnieniem rzeczywistych kosztów rynkowych i są już na niskim poziomie to ustalanie przez radcę prawnego w umowie z klientem wysokości wynagrodzenia na poziomie poniżej ustalonych przez ustawodawcę minimalnych stawek, oderwanych od realiów rynkowych, prowadzi do naruszenia zasady sprawiedliwości a także zasady koleżeństwa i lojalności wobec członków samorządu radców prawnych a także może doprowadzić do utraty klienta przez innych radców prawnych. Tym samym, ustalenie stawki wynagrodzenia w umowie z klientem poniżej stawki minimalnej wynikającej z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości (zaniżanie stawek wynagrodzenia) może stanowić przewinienie dyscyplinarne m.in. naruszać art. 6, art. 36, § 2, art. 50 § 1 i § 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Od reguły nieustalania wynagrodzenia radcy prawnego poniżej stawek minimalnych z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, istnieje jeden wyjątek, określony w § 18 ust.

1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych. Przewiduje on możliwość ustalenia wynagrodzenia radcy prawnego w wysokości niższej niż stawka minimalna albo nawet rezygnacji z opłaty w całości, ale tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach, a zwłaszcza gdy przemawia za tym sytuacja materialna lub rodzinna klienta albo rodzaj sprawy.

Wobec tego, że wyjątek ten oparty jest na nieostrych przesłankach o uznaniowym charakterze, to ocenę okoliczności mających znaczenie na ewentualne obniżenie stawki wynagrodzenia pozostawia się radcy prawnemu.

W sytuacji gdy nie zachodzą przesłanki do obniżenia stawki wynagrodzenia w oparciu o § 18 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, radca prawny nie powinien ustalić wynagrodzenia w stawce niższej niż stawka minimalna. Ustalenie wynagrodzenia w stawce poniżej stawki minimalnej, pomimo braku zaistnienia przesłanek do zastosowania wyjątku z § 18 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, stanowić może przewinienie dyscyplinarne określone w art. 6, art. 36, § 2, art. 50 § 1 i § 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Zatem, radca prawny określając w umowie z klientem stawkę wynagrodzenia za określoną czynność, musi ją ustalić w taki sposób, żeby uzyskać co najmniej minimalną stawkę z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości. Jednak ustalona wysokość wynagrodzenia w co najmniej minimalnej stawce wynagrodzenia z Rozporządzenia Ministra sprawiedliwości jest niezależna od ewentualnego ustalonego w umowie wynagrodzenia dodatkowego za pomyślny wynik sprawy. Już z samej treści przepisu art. 36 ust. 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego wynika, że honorarium za pomyślny wynik sprawy jest dodatkowym wynagrodzeniem dla radcy prawnego. Wobec tego, wynagrodzenie za pomyślny wynik sprawy nie może być częścią całościowego wynagrodzenia uzyskanego przez radcę prawnego za daną czynność. Wynagrodzenie dodatkowe nie powinno być zaliczane na poczet wynagrodzenia całościowego w celu uzyskania łącznie co najmniej wynagrodzenia w stawce minimalnej.

W świetle powyższych rozważań, wydaje się nieuzasadnionym i sprzecznym z zasadami etyki radcy prawnego ukształtowanie wynagrodzenia radcy prawnego poniżej minimalnych stawek wynagrodzenia w sytuacji pozostawiania radcy prawnego w stałym stosunku zlecenia obsługi prawnej i pobieranie z tego tytułu wynagrodzenia ryczałtowego nie obejmującego jednak wynagrodzenia z tytułu zastępstwa procesowego lub egzekucyjnego.

Należy wskazać, że każda czynność radcy prawnego powinna zostać wynagrodzona. Skoro, umowa o obsługę prawną na podstawie, której radca prawny uzyskuje wynagrodzenie ryczałtowe, nie przewiduje rozliczania czasu pracy i wykonanych czynności radcy prawnego w ramach obsługi prawnej jak i nie obejmuje wynagrodzenia za reprezentację w postępowaniu sądowym czy egzekucyjnym to ta kwestia tj. wynagrodzenie za reprezentację powinna zostać ustalona odrębnie, zgodnie z ogólną regułą uzyskania wynagrodzenia za daną czynność, czyli w tym wypadku za reprezentację w konkretnym postępowaniu sądowym, co najmniej w stawce minimalnej wynikającej z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości.

Odmienne uregulowania w tym zakresie tj. uzyskiwanie wynagrodzenia ryczałtowego w ramach obsługi prawnej z pominięciem kwestii honorarium reprezentacji przez radcę prawnego w postępowaniu sądowym czy egzekucyjnym bądź obniżanie stawek minimalnych wynagrodzenia za reprezentację radcy prawnego z powołaniem się na wynagrodzenie ryczałtowe powoduje, że umowa radcy prawnego z klientem nie gwarantuje minimalnych stawek wynagrodzenia z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości za te czynności i wobec tego taki sposób ukształtowania wynagrodzenia może być uznany za obejście przepisów prawa i zasad etyki radcy prawnego w zakresie ustalania wysokości wynagrodzenia radcy a w konsekwencji stanowić przewinienie dyscyplinarne.

IV. WNIOSKI

Reasumując należy stwierdzić, że:

1. radca prawny nie może ustalić w umowie z klientem stawki wynagrodzenia niższej niż stawka minimalna wynikająca z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych, pomimo braku przesłanek do takiego postępowania wynikających z § 18 ust. 1 tego rozporządzenia, a ustalenie wynagrodzenia w umowie w wysokości niższej niż minimalna stawka może stanowić delikt dyscyplinarny,
2. pozostawanie przez radcę prawnego z klientem w stosunku stałego zlecenia obsługi prawnej i pobieranie z tego tytułu wynagrodzenia ryczałtowego nie obejmującego jednak wynagrodzenia z tytułu zastępstwa procesowego lub egzekucyjnego nie jest przesłanką usprawiedliwiającą takie ukształtowanie wynagrodzenia radcy prawnego, gdyż ta forma ustalenia wynagrodzenia nie gwarantuje minimalnych stawek wynagrodzenia wynikających z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z tytułu reprezentacji w postępowaniach sądowych czy egzekucyjnych, a contrario gdy umowa stałego zlecenia obsługi prawnej zawarta między radcą a klientem uwzględnia także prowadzenie przez radcę prawnego spraw procesowych to nie ma potrzeby określania dodatkowego wynagrodzenia z tytułu zastępstwa procesowego,
3. klient nie może być wzbogacony kosztem radcy prawnego przy ustalaniu stawki wynagrodzenia dla radcy prawnego tj. ustalone wynagrodzenie radcy prawnego nie może być niższe niż rzeczywiście zasądzone na rzecz klienta koszty zastępstwa procesowego.